

УДК 339.9(100)+351.741:620

DOI <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2025.32.41>

ДОСВІД СВІТОВИХ ДЕРЖАВ-ЛІДЕРІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В ЕНЕРГЕТИЧНІЙ СФЕРІ

Салюк-Кравченко Олександр,

кандидат економічних наук, доцент кафедри публічного адміністрування,

докторант кафедри публічного адміністрування

Навчально-наукового інституту управління, економіки та бізнесу

ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна академія управління персоналом»;

старший науковий співробітник сектору вищої освіти

відділу освітньої статистики і аналітики

ДНУ «Інститут освітньої аналітики»

ORCID ID: 0000-0002-8404-1138

У статті досліджено досвід світових держав-лідерів у забезпеченні національної безпеки в енергетичній сфері через механізми публічного управління з додатковим комплексним аналізом відповідної проблематики енергетичної безпеки держави.

Проведено науковий аналіз теоретико-фахового підґрунтя безпекового розуміння імперативу національної енергетичної безпеки держав-лідерів світу в контексті розгляду надсистеми національної безпеки країни.

Детально розкрито понятійне розуміння й сутність національного рівня енергетичної безпеки держави, окреслено ризики й небезпеки, які існують і виникають для енергетичних систем держав-лідерів в умовах постійних змін функціонування. Наголошено на необхідності підготовки підґрунтя для концепції теоретико-практичних основ запровадження динамічно-адаптивного механізму управління із забезпечення енергетичної безпеки країни в умовах дії глобальних трансформаційних процесів перерозподілу світових політичних впливів між державами-гегемонами. Визначено потребу в налагодженні міждержавних взаємозв'язків у процесах міжнародної співпраці й обміну досвідом із забезпечення власних національних енергетичних безпек.

Проілюстровано коло країн, які можна зарахувати за світовими показниками виробництва й споживання енергії та палива до представників держав-лідерів (щодо розташування в частинах світу) у забезпеченні національної безпеки в енергетичній сфері. Проінформовано про результати рейтингу всесвітньої енергетичної трилеми-2023, яка предметно демонструє здобутки прогресивних національних енергетичних галузей держав-лідерів у світі на підставі результатів проаналізованої інформації Всесвітньою енергетичною радою.

Досліджено підходи й принципи реалізації безпекових стратегічних програм і заporуки основ державних енергетичних політик з безпекових питань основних ключових держав-лідерів у регіонах світу (Європи, Америки й Азії) і загалом держав-гегемонів глобального енергетичного впливу на прикладі Європейського Союзу, Сполучених Штатів Америки й Китайської Народної Республіки.

Наукова новизна дослідження полягає в ілюструванні базису управлінських чинників (компонентів) побудови ефективної політики держави-лідера власної національної енергетичної безпеки в умовах трансформаційних процесів становлення новітньої енергетичної системи глобальної міждержавної взаємодії. Додатково надано розкриття розуміння терміна «держав-лідер в енергетичній сфері національного рівня безпеки» (країна, яка передусім має ефективну і стійку власну збалансовану енергетичну систему з інтегрованим безпековим механізмом управління, що надає необмежене поле дії на глобальному рівні міждержавної енергетичної взаємодії через інструменти офіційної та прихованої дипломатії відстоювання, проітовхування й популяризації національних інтересів енергетичної політики держави у сферах інтересів інших країн, що в кінцевому питанні реалізації представлено власною світовою гегемонією в енергетиці).

Ключові слова: *публічне управління, механізми публічного управління, безпека, енергетична безпека, національна безпека, глобальна енергетична безпека, енергетика, паливно-енергетичний комплекс, державна політика, енергетична політика.*

Saliuk-Kravchenko Oleksandr. The practice of leader states in ensuring national security in the energy sector

The article studies the practice of leader states in ensuring national security in the energy sector through the lens of public administration mechanisms with an additional complex analysis of the problem in light of the energy security of a state.

The author carries out an analysis of theoretical and professional grounds for security understanding of the imperative of national energy security of the leader states in the context of examining the meta-system of the country's national security.

The study thoroughly examines the conceptual understanding and essence of the states' national-level energy security and outlines risks and threats to the energy systems of leader states in the conditions of constant changes in functionality. The author emphasizes the necessity to prepare grounds for the concept of theoretical and practical basis

of implementing the dynamic and adaptive mechanism to ensure energy security amid the global transformational processes and redistribution of the world's political influences between hegemon states. The study identifies the need to establish interstate connections in the processes of international cooperation and exchange of experience in supporting each state's national energy security.

This work illustrates a range of countries, which, according to the rates of energy and fuel production and consumption, are leader states (according to their location) in ensuring state security in the energy sector. The World Energy Trilemma-2023 rates are considered, which helps to objectively demonstrate the accomplishments of the progressive national energy sectors of leader states on the basis of information, analyzed within the World Energy Council.

The study explores various approaches and principles of realization of security strategic programs and the staples of energy security policies of the key leader states in different parts of the world (namely Europe, America and Asia) and of the hegemon states who have global energy impact on the world, on the example of the European Union, the United States of America and the People's Republic of China.

The scientific novelty of the study lies in illustrating the basis of administrative factors (components) of building the effective policy of a leader state's own national energy security in the conditions of ongoing transformational processes of establishing the new energy system of global interstate cooperation. Furthermore, the author provides a proper definition for the term "leader state in the energy sector of national lever security" (a country that has an efficient and sustainable balanced energy system with an elaborate security management mechanism that provides an unlimited field of action at the global level for interstate energy cooperation through the instruments of official and secret diplomacy to defend, push and promote the national interests of the state's energy policy in the spheres of interests of other countries, which in the final analysis is represented by its own world hegemony in the energy sector).

Key words: *public administration, mechanisms of public administration, security, energy security, national security, global energy security, energy, fuel and energy complex, state policy, energy policy.*

Постановка наукової проблеми та її значення. На початку ХХІ століття питання вивчення забезпечення енергетичної безпеки держави зазнає все більшого резонансу й уваги в наукових колах і практичних дискусіях, особливо це гостро постає у вирі подій сталого функціонування енергетичних систем держав, які перебувають у стані війни. Відтак постає необхідність у використанні практик і дієвих, сталих та ефективних національних моделей енергетичних безпек при стратегічному плануванні загальної національної програми безпеки держави.

Вітчизняна енергетика в умовах трирічного функціонування в надскладних умовах дії воєнного часу набула власний унікальний досвід протидії загрозам сталої роботи енергетичної системи держави, але разом із цим види енергетичних небезпек і їх складність постійно вдосконалюються, що вимагає пошуку нелінійних і надскладних управлінських рішень від публічної влади енергетичного менеджменту України.

Таким чином, постає необхідність у пошуках нових підходів і розроблення власних динамічно-адаптивно системно-безпекових комплексних моделей захисту національної енергетичної системи через новітні механізми реалізації публічного управління в забезпеченні енергетичної безпеки України в період постійних активних бойових дій і подальший, не менш важливий, післявоєнний час енергетичної системної відбудови держави. У зв'язку з цим вивчення передового досвіду світових держав-лідерів у забезпеченні національної безпеки в енергетичній сфері є актуальним для України в усіх своїх про-
явах.

У дослідженні міжнародних підходів країн-лідерів до забезпечення енергетичної безпеки держави необхідно брати в розрахунок глобальний вплив міжнародних організацій, які безпосередньо формують світову енергетичну кон'юнктуру проєкції розвитку світових паливно-енергетичних комплексів, що мають суттєве значення у формуванні енергетичної політики провідних держав світу. Водночас державам-лідерам нічого не заважає провадити й реалізовувати власну енергетичну стратегію міждержавного впливу через згадані міжнародні інституції, що, власне, вони й практикують.

Отже, результати, отримані від відповідного дослідження, а саме вивчення процесу досягнень сталої роботи безпекових моделей енергетичної галузі держави, новітньо-прикладного механізму управління в забезпеченні національної енергетичної безпеки й водночас розгляд труднощів, які виникають у процесі забезпечення власних національних безпек держав-лідерів в енергетичній сфері, стануть вагомим теоретико-фаховим внеском у новітній механізм публічного управління забезпеченням енергетичної безпеки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Робота національних моделей енергетичних безпек світових країн-лідерів привертає увагу таких науковців і практиків із різних галузей науки, як С. Бондаренко, Д. Грицишен, В. Загурська-Антонюк, О. Коротченко, А. Мазаракі, Т. Мельник, Д. Паламарчук, Н. Паламарчук, А. Помаза-Пономаренко, Н. Рябець, І. Семенець-Орлова, О. Суходоля, Д. Тарадуда, І. Тимків, Б. Янишен та інші.

Натомість проблематика вивчення здобутків держав-лідерів у забезпеченні енергетичної безпеки на національному рівні має в основі своєї природи розвитку швидкозмінний фактор дії, що, власне зумовлено функціонуванням у період міжнародної політичної трансформації міждержавних енергетичних взаємовідносин, що підкреслює свою актуальність у дослідженні.

Мета статті полягає в дослідженні ствердних досягнень і схвального відповідного досвіду передових держав-лідерів у забезпеченні власних національних енергетичних безпек як показово-прогресивного чинника в плануванні, реалізації й наступному розвитку інших енергетичних систем світу через вивчення механізмів публічного управління.

Виклад основного матеріалу дослідження. Національні енергетичні системи держав-лідерів світу унікальні й мають свої історичні особливості розбудови. Насамперед політичний устрій країни та власні національні економіки, які формуються на основі та з метою реалізації й упровадження генеральних цілей розвитку країни-лідера, які більшою мірою декларуються публічно, першочергово є підґрунтям і тригером для появи комплексної системи забезпечення держави будь-якого виду енергією.

Разом із тим підходи та принципи до розуміння формування національної енергетичної безпеки світових держав-лідерів у кожного власні, з урахуванням персональних особливостей розвитку особливих паливно-енергетичних комплексів країни, які неодмінно залежать від міжнародної економічної кон'юнктури енергетичного ринку та впливу глобальної політики, яку реалізують в різні проміжки часу міжнародні організації, у тому числі й міжнародні енергетичні організації.

Відтак типи й організаційні форми державних інституцій у сфері управління енергетики, які представляють інтереси держави, учасники та представники суб'єктів енергетичного ринку й приватного менеджменту мають різні господарські форми й власні особливості з корпоративного управління енергетичними компаніями. Отже, процеси планування й реалізації програм із національної енергетичної безпеки світових держав-лідерів є по-своєму виключними й винятковими.

Розпочнемо теоретичну частину відповідного дослідження з огляду на безпекове розуміння імперативу, який полягає в розумінні, що енергетична безпека є найважливішим фактором забезпечення національної безпеки, який охоплює не лише гарантії суверенітету, цілісності, захисту населення, а й забезпечення сприятливого природного середовища, доступності ресурсів, захист від стихійних лих і підтримання матеріального благополуччя [1].

Можна щодо зазначеного відмітити, що в економічному розумінні проблематики вивчення досягнень у забезпеченні національної безпеки в енергетичній сфері держав-лідерів у дискусії всієї важливості міри спроможності національних економік держав відіграє стан сталого балансу між потребою та пропозицією енергетичних ресурсів на власному внутрішньому національному енергетичному ринку. Також відмітимо всю важливість ролі в процесах забезпечення національної енергетичної безпеки держави, яку відіграють енергетичні запаси й поклади енергоносіїв (можуть бути у виробничій експлуатації або бути в стані консервації) під час будь-яких цінових коливань індексів на міжнародних платформах оптової торгівлі енергетичних продуктів.

Натомість згадані економічні особливості дослідження тісно переплетені в одночасній компонентній взаємодії з механізмами управління із забезпечення національної енергетичної безпеки. На підтвердження визначеного відмічено, що енергетичну безпеку держави потрібно розглядати в розрізі національної безпеки, що послідовно виявляється в площині економічної безпеки і є необхідною умовою самодостатнього існування та прогресивного розвитку держави [2].

Натомість у контексті розгляду надсистеми національної безпеки країни у формі вивчення від похідної її компоненти, а саме енергетичної безпеки, науковці зазначають, що концепція стійкості в енергетичній безпеці визначається як ключовий елемент забезпечення безперебійного й ефективного функціонування енергетичних систем у невизначених і загрозливих умовах [3].

Відповідне твердження чітко демонструє важливість ролі чинника сталої роботи енергетичної галузі держави, що можна повноцінно забезпечити через упровадження та реалізацію динамічно-адаптивного механізму публічного управління, який забезпечить комплексну енергетичну безпеку енергетичної системи на національному рівні держави.

Якщо детально розкрити понятійне розуміння й сутність національного рівня енергетичної безпеки держави, то потрібно визначити умови функціонування відповідного щабля безпеки в сенсі становища міжнародної взаємодії з іншими національними енергетичними системами різного рівня. Отже, дослідники зазначають, що істотний внесок у глобальну енергетичну безпеку робить прозорість, стабільність і передбачуваність національних систем регулювання. Їх удосконалюванню могли б сприяти відповідні міжнародні угоди, такі як Європейська енергетична хартія, і зусилля країн її учасниць щодо зміцнення міжнародного співробітництва в галузі енергетики [4].

Також неможливо обійти питання відповідного вивчення ризиків і небезпек, які існують і виникають для енергетичних систем держав-лідерів в умовах постійних змін функціонування в різних сферах життєдіяльності людства. Загалом думка дослідників із зазначеного полягає в тому, що в умовах перманентної світової енергетичної кризи та її посилення на тлі повномасштабної агресії росії в Україні на перший план у світі виходять питання щодо ризиків для національної енергетичної безпеки. Водночас у світі триває четвертий енергетичний перехід, що потребує вибудовування нової концепції енергетичної безпеки країнами, які є як постачальниками енергетичних ресурсів, так і їх споживачами [5].

Виходячи з наведеного та з метою реалізації дієвого інструментарію протистояння загрозам і небезпекам сталому функціонуванню національних енергетичних безпекових систем держав-лідерів, постає питання побудови концепції підготовки підґрунтя для теоретико-практичних основ запровадження динамічно-адаптивного механізму управління із забезпечення енергетичної безпеки країни в умовах дії глобальних трансформаційних процесів перерозподілу світових політичних впливів між державами-гегемонами.

Разом із тим окремо визначимо окрему гостру потребу в налагодженні міждержавних взаємозв'язків у процесах міжнародної співпраці й обміну досвідом із забезпечення власних національних енергетичних безпек за протидії небезпекам і загрозам глобального рівня. Отже, зазначимо, що без міжнародного співробітництва шанси забезпечити глобальну енергетичну безпеку та здійснення енергопереходу є мізерними. Світова спільнота має усвідомити неможливість забезпечення глобальної енергетичної безпеки та здійснення глобального енергопереходу, якщо країни нададуть пріоритет самозабезпеченню над інтеграцією та торгівлею [6].

Надалі можливо в дослідженні окреслити один із яскравих прикладів сприятливого впливу міжнародних енергетичних організацій на формування й реалізацію стратегій національних енергетичних безпек держав світу. За сприянням Міжнародного енергетичного агентства проводиться розробка політики забезпечення енергетичної безпеки на світовому та національному рівнях, розвивається міжнародна співпраця в енергетичній сфері, відбувається обмін досвідом і технологіями, відслідковується рівень впливу на екологію й розробляються рекомендації щодо зниження небезпечного впливу. Усе це сприяє вдосконаленню енергетичної політики на національному рівні і сталому енергетичному розвитку світу [7].

Водночас не тільки міжнародні енергетичні організації цивільного спрямування займаються питанням захисту енергетичних інтересів держав-учасниць, а й військово-політичні союзи регулюють безпекові програми та моделі національних енергетичних безпек держав. Таким прикладом союзу, у який входить 32 провідні держави світу, є міжнародна міжурядова організація НАТО [8], яка є, по суті, військово-політичним союзом, який у діяльності приділяє значну увагу захисту інтересів держав-учасниць в енергетичній безпеці на різних рівнях.

Так, Альянс НАТО визнає загрозу енергетичній безпеці й загрозу гібридній війни. Ще на зустрічі на найвищому рівні в Бухаресті у 2008 році країни НАТО відзначили роль Альянсу в забезпеченні енергетичної безпеки, у 2012 році у Вільнюсі створено центр передового досвіду НАТО з енергетичної безпеки. За підтримки НАТО створено Європейський центр передового досвіду боротьби з гібридними загрозами, урочисте відкриття якого відбулося в жовтні 2017 року в Гельсінкі. У 2020 році науково-технічна рада НАТО дала офіційний дозвіл на створення цільової науково-дослідної групи, яка займеться проблемою енергетичної безпеки в епоху гібридній війни [9].

Якщо заглиблюватися у вивчення досвіду держав у забезпеченні національної безпеки в енергетичній сфері, то з метою отримання якісного результату дослідження необхідно окреслити коло країн, які можливо зарахувати за світовими показниками виробництва та споживання енергії й палива за останні роки до представників держав-лідерів (за розташуванням у частинах світу) у забезпеченні національної безпеки в енергетичній сфері:

- Америка (Північна та Південна континентальні Америки) – США, Канада, Бразилія;
- Європа – Німеччина, Франція, Італія, Іспанія;
- Азія – КНР, Індія, Королівство Саудівська Аравія, росія, Південна Корея;
- Африка – ПАР;
- материкові/трансконтинентальні/острівні держави – Японія, Велика Британія, Австралія, Туреччина.

Також доречно в руслі дослідження представити рейтинг усесвітньої енергетичної трилеми-2023, яка предметно демонструє здобутки прогресивних національних енергетичних галузей держав-лідерів у світу на підставі результатів проаналізованої інформації Всесвітньою енергетичною радою (The World Energy Council) [10]. Аналіз проведено за трьома ключовими показниками (енергетична безпека,

екологічна стійкість, енергетична доступність), що в загальному заліку сформувало країн-лідерів за класифікацією продуктивності реалізації власних національних енергетичних політик, у тому числі й у сфері національної енергетичної безпеки.

Один із індикаторів визначення світових країн-лідерів в енергетиці, а саме показник енергетичної безпеки, вираховує можливість держави динамічно реагувати на енергетичні небезпеки, які виникають у сталій роботі енергетичної системи без використання вагомого перерозподілу енергії в системі. Отже, зазначимо, що в десятку найкращих країн за розрахунками WEC у 2023 році увійшли (починаючи від лідерів в порядку вибуття) Данія, Швеція, Фінляндія, Швейцарія, Канада, Австрія, Франція, Естонія, Німеччина, Велика Британія, Норвегія, Нова Зеландія та США.

Виходячи з вищенаведеного, можемо перейти до вивчення принципів і заporук державної енергетичної політики з безпекових питань основних ключових держав-лідерів у регіонах світу й загалом держав-гегемонів глобального енергетичного впливу.

Отже, розпочнемо з огляду енергетичних політик у частині напрацювань, які сформували підходи та принципи реалізації безпекової стратегічної програми, на прикладі досвіду Європейського Союзу, до якого входять такі держави-лідери в енергетичній сфері, як Франція, Німеччина, Італія, Іспанія, Бельгія.

Європейська безпекова енергетична модель базується передусім на основі принципу поступового досягнення сталого енергетичного балансу всіх національних енергетик держав-членів, що в підсумку дасть змогу стратегічно досягнути збалансованої самодостатньої енергетичної рівноваги загального енергетичного балансу ЄС.

У загальнонаціональному розумінні значення енергетичної безпеки ЄС – це збільшення внутрішньої енергетичної генерації та водночас максимально можлива мінімізація залежності від іноземного імпорту всіх видів енергоносіїв шляхом побудови гармонізованої логістично-комплексної енергетичної інфраструктури з урахуванням усіх особливостей паливно-енергетичного комплексу всього ЄС на засадах енергетичної безпеки й інноваційно-технологічного підходу в енергетично-виробничій генерації.

Варто зазначити, що екологічні аспекти в енергетичній політиці ЄС, які спрямовані на контроль за викидами вуглекислого газу в атмосферу під час генерації та споживання енергій, незмінно додержуються, контролюються та втілюються в життя в стратегічній багаторічній запланованій розбудові союзу й у процесі циклу переходу від традиційного до відновленого виду енергетики, який заплановано реалізувати повністю у 2050 році.

Також ЄС задекларована відмова від використання ядерного виду енергетики при зведенні нових виробничих енергетичних потужностей паливно-енергетичного комплексу Союзу, водночас союз реалізує всі можливі механізми енергоефективних технологій та енергозбереження в енергетиці з метою налагодження процесів ефективного комплексно-управлінського енергетичного менеджменту ЄС.

Варто акцентувати, що в загальному вигляді інституційна система публічного управління в забезпеченні енергетичної безпеки Європейського союзу представлена як співвідношення власних інтересів національних енергетик держав-членів у співвідношенні до сукупної надсистеми безпекової моделі всього ЄС.

Отже, Європейська загальнонаціональна конгломерація держав-членів союзу опрацьовує та реалізує безпекові механізми протидії енергетичним небезпекам і загрозам у єдиній енергетичній політиці ЄС через управлінський інструмент синтезу окремих внутрішньонаціональних енергетичних інтересів у поєднанні із загальною міжнародно-представницькою єдиною позицією всіх членів Союзу в глобальних питаннях власного енергетично-системного захисту, що поєднується з одночасним процесом відстоювання енергетичних позицій ЄС у міжнародній політиці.

Природно буде далі розглянути національно-безпекову енергетичну політику й основні її позиційні сторони на прикладі найбільш яскравих представників демократичної спільноти світу, а саме Сполучених Штатів Америки, у реаліях реалізації власної національної енергетичної безпекової моделі управління держави.

США приділяють значну увагу власній енергетичній безпеці щодо входної компоненти національної безпеки. Так, одним із інституціональних органів у питаннях безпеки на національному рівні щодо захисту критично важливих інфраструктурних об'єктів є Міністерство внутрішньої безпеки [11], яке реалізує в тому числі енергетичні секторальні плани розбудови взаємодії між всіма представниками енергетичного ринку.

Разом із тим публічним органом влади США, який формує та реалізує державну політику в паливно-енергетичному комплексі країни, є Міністерство енергетики США [12]. До повноважень відповідного публічного органу влади входить координація в питаннях реалізації енергетичної політики держави з вищими й федерального рівня органами влади, взаємодія із суб'єктами енергетичного ринку держави.

Також відповідне Міністерство займається реалізацією енергетичної безпекової державної політики через управлінські механізми контролю за функціонуванням енергетичних суб'єктів енергетичної галузі країни з метою недопущення порушення сталої роботи енергетики США загалом. Якщо розглянути більш детально на операційному рівні безпекові інструменти, то важливо зазначити, що безпекову функцію відповідного Міністерства виконують секторальні центри кризового управління в енергетиці.

Неодмінно потрібно зазначити, що енергетична галузь США – це більшою мірою приватний сектор економіки, саме тому здійснення й формування державної енергетичної політики реалізується за допомогою чітких умов, стандартів і правил функціонування на енергетичному ринку, що не скасовує наявності системи контролю з боку інституціональних державних органів публічної влади США, що регламентовано нормативно-правовими актами з енергетичної політики держави.

Також система управління енергетичної галузі США є зразком форми правління у світі, яка використовує принципи децентралізації, функціонально пов'язані у взаємодії із системами органів управління на федеральному й місцевому рівнях. Відповідні органи влади мають низку владних повноважень на відповідному управлінському рівні, які реалізуються з метою формування стійкого безпекового ситуаційного впливу й регламентованого реагування на небезпеки та загрози функціонуванню енергетичної безпеки кожного окремого штату США, що є взірцем ефективного управлінського децентралізованого механізму енергетичного менеджменту держави.

Також зазначимо, що в загальнонаціональному значенні енергетична безпекова політика США базується на різношарових засадах, факторах і принципах реалізації, таких як: постійне впровадження новітньо-технічних розробок в енергетичну галузь країни, які функціонують з урахуванням принципів енергозбереження й енергоефективності; розбудова та розвиток відновлювального виду енергетики; удосконалення й модернізація традиційних видів енергетик, насамперед ядерної енергетики й атомної промисловості; реалізація державної політики, яка спрямована на раціональне використання та добування власних енергетичних ресурсів країни з урахуванням багаторічного збереження сталого функціонування енергетичного комплексу держави тощо.

У контексті вивчення американського досвіду забезпечення енергетичної безпеки держави є необхідність розглянути екологічну сторону функціонування енергетики США, яка протягом тривалого часу активно розвивалася й зосереджувалася на розвитку екологічно чистих видів палива, розвитку відновлювальних видів енергетик та інших складових елементах зеленої енергетики. Але цікавим аспектом політичної системи США є демократичні засади її функціонування. У 2025 році представницькі органи державної влади задекларували й ужили певні заходи, які перенаправляють іншим стратегічним шляхом розвиток національної енергетичної політики держави, формують нову реальність енергетично-безпекової політики США в контексті поновлення й поживлення прогресивного розвитку традиційних видів енергетик, що неодмінно матиме вирішальний вплив і на глобальну енергетичну політику світу.

Закономірним буде після дослідження досвіду держав-лідерів Європи й Америки в енергетиці в питаннях національної безпеки перейти до вивчення іншого типу функціонування енергетичних безпекових моделей, а саме до системи державного управління серед держав-лідерів Азії забезпечення національної безпеки в енергетичній сфері, зокрема Китайської Народної Республіки. Фундаментальною особливістю КНР є його генеральна стратегія побудови політично-економічних зав'язків та інших суспільних процесів на основі системи раціонального авторитаризму з елементами вільного ринкового регулювання, що становить приклад антипода попередніх досліджень національних безпекових енергетичних моделей держав-лідерів світу, що є не менше цікавою темою для вивчення.

Концепцію енергетичної політики Китаю формує Уряд, а саме найвищий виконавчий державний інституціональний орган влади держави, представлений Державною Радою КНР [13], який, своєю чергою, делегував формування та реалізацію державної політики в енергетичній галузі країни Національному управлінню енергетики КНР [14]. Разом із тим ідеологічне спрямування напрямів розвитку всіх галузей економіки держави, у тому числі енергетики, зосереджене в її однопартійній політичній структурі управління КНР. Урешті-решт, зазначені ієрархічні організаційні сукупності, їх управлінська вага в прийнятті відповідних рішень відіграють основоположну роль у централізованій державній системі управління КНР, за таким же управлінським алгоритмом здійснюється забезпечення цілісності національної енергетичної безпеки держави.

Передусім дослідження прагне виділити свої уніфіковані, індивідуальні й специфічні особливості держав-лідерів світу в забезпеченні власних національних безпекових систем в енергетичній сфері. До характеристик безпекових моделей в енергетиці КНР належать такі:

- реалізація масштабних внутрішньодержавних і міжнародних інфраструктурно-логістичних енергетичних проєктів;

- побудова енергетичної дипломатії на основному базисі, зацікавлення енергетичними ресурсами інших держав світу в концепції реалізації міжнародної енергетичної політики;
- синхронність і їх одночасне протистояння в питаннях екології та забруднення навколишнього середовища в енергетиці;
- державний пріоритет у розвитку й заохочуванні розбудови відновлювальних видів енергетики як майбутня альтернатива традиційних видів енергетик;
- міжнародна конкуренція з державами-лідерами за енергетичну гегемонію у світі;
- використання енергетичної галузі у власній міжнародній політиці як інструмента впливу на стан глобальної енергетичної безпеки світу.

Водночас розкриємо та деталізуємо індивідуальні й виняткові особливості національної енергетичної безпеки КНР. Почнемо з міжнародної енергетичної політики держави, яка щільно взаємодіє з усіма вищезгаданими безпековими управлінськими аспектами. Зміцнення позицій Китаю в глобальній енергетичній безпековій моделі світу реалізується через інструмент концентрування на національних інтересах держави, власній дипломатії в питаннях міждержавної взаємодії в енергетичній галузі на міжнародних енергетичних аренах світу.

Кінцевою метою впровадження китайської енергетичної дипломатії є міжнародна взаємодія в енергетичних проєктах і програмах з інфраструктурно-логістичного будівництва безпечного імпорту енергоносіїв до Китаю від іноземних імпортерів по всьому світу, яка формує запаси національного значення для КНР з енергетичних сировин і ресурсів для власних потреб економіки. Разом із тим відповідна міжнародна енергетична політика Китаю нерідко реалізується через правову форму міждержавних багаторічних енергетичних контрактів.

Окремим аспектом розвитку енергетики Китаю є його зацікавленість у розбудові відновлювальних видів енергетики, що є чітким індикатором багаторічного стратегування в діяльності держави, спрямованого на забезпечення національної безпеки в енергетичній сфері. Водночас забезпечення дотримання стандартів і норм екології в енергетичній сфері є питанням, над яким країні необхідно працювати, розробляти й упроваджувати власні унікальні рішення, які забезпечать повноцінний розвиток енергетики країни.

Отже, вплив національної енергетичної безпекової моделі КНР на глобальну енергетичну безпеку щодо світової першості в енергетичній сфері є одним із консолідованих управлінських інструментаріїв у загальному механізмі національної безпеки, через який реалізується загальнонаціональна безпекова стратегія Китаю. Водночас відповідні програмні безпекові механізми діють у суцільній синергії з процесами планування внутрішньої безпекової енергетичної політики країни щодо формування енергетичного балансу КНР, що тим самим створює особливий азійський управлінський метод забезпечення національної енергетичної безпеки держави.

Узагальнюючи результати дослідження досвіду світових держав-лідерів щодо забезпечення національної безпеки в енергетичній сфері на прикладі передових країн Америки, Європи та Азії, можемо констатувати, що постає доречний науковий консенсус у виділенні певних особливих характеристик, принципів і пріоритетів забезпечення держави-лідера власної національної енергетичної безпеки в глобальних умовах функціонування в нестійких і плінних трансформаційних процесах формування нової енергетичної кон'юнктури світового енергетичного ринку.

Отже, перейдемо до завершального відтворення особливих принципів енергетичної безпекової політики держави-лідера, що в результаті буде являти собою фаховий консенсус у дослідженні питання забезпечення національної безпеки в енергетичній сфері, яка застосовується на межі глобального й національного рівнів функціонування енергетичних систем (подано в таблиці 1).

Узагальнюючи наукові результати відповідного дослідження, можемо зазначити, що держава-лідер в енергетичній сфері національного рівня безпеки – це країна, яка має передусім ефективну та стійку власну збалансовану енергетичну систему з інтригованим безпековим механізмом управління, що надає необмежене поле дії на глобальному рівні міждержавної енергетичної взаємодії через інструменти офіційної та прихованої дипломатії відстоювання, прощтовхування й популяризації національних інтересів енергетичної політики держави у сферах інтересів інших країн, що в кінцевому підсумку представлено власною світовою гегемонією в енергетиці.

Висновки. Закономірним буде наголосити, що в умовах нестійких і змінних трансформаційних процесів становлення новітньої енергетичної системи глобальної міждержавної взаємодії механізми управління забезпечення національної енергетичної безпеки держави-лідера потребують швидкої модернізації й удосконалення. Таким інструментом удосконалення міжнародного рівня можуть бути розглянуті та взяті за основу використання державою-лідером у власній ефективній енергетичній політиці новітні

Таблиця 1

Базисні управлінські чинники (компоненти) побудови ефективної політики держави-лідера власної національної енергетичної безпеки в умовах трансформаційних процесів становлення новітньої енергетичної системи глобальної міждержавної взаємодії

Управлінський чинник (компонент) політики	Опис управлінського чинника (компоненти) політики	Ефект (підсумок)
Ефективна система енергетичного менеджменту держави з синхронною децентралізованою структурою регіонів країни	Держава-лідер основною управлінською метою має побудову гармонізованої системи публічних органів влади, які формують і реалізують політику в паливно-енергетичному комплексі країни з елементами повної взаємодії з децентралізованою системою регіональної влади на місцях в енергетиці	Забезпечення сталого функціонування національної енергетичної системи держави
Механізм екстрено-кризового управління паливно-енергетичним комплексом держави на період настання енергетичних небезпек для держави	У кризових ситуаціях функціонування енергетичної системи держави управління національним паливно-енергетичним комплексом здійснює кризовий штаб енергетичної безпеки країни до моменту повної стабілізації сталого рівня функціонування всієї енергетичної системи	Зміцнення загальної національної безпеки держави через безпекову енергетичну компоненту системи
Наявна виробнича база енергетичної генерації автономного виду дії та розгалуженої системи зберігання й генерування енергетичних ресурсів держави	Створення енергетичної системи держави на основі відновлювальних видів енергетик. Збереження й економне використання невідновлювальних джерел енергії. Розбудова систем консервації енергетичних ресурсів і впровадження механізму постійного оновлення резервних енергетичних запасів держави	Відсутність енергетичної залежності національної енергетичної системи держави від іноземних енергоносіїв
Гармонійна логістично-комплексна енергетична інфраструктура держави з додатковими резервними системами	Розбудова й модернізація енергетичної системи держави з урахуванням принципів енергетичного балансу. Побудова резервної енергетичної інфраструктури з метою уникнення кризових ситуацій в енергетичній системі держави	Збереження збалансованого енергетичного балансу в об'єднаній національній енергетичній системі держави
Наявність фінансово-банківських ресурсів і програм у процесах стимулювання енергетичної галузі країни	Розвиток фінансових продуктів у енергетичній сфері з підтримкою банківського сектору економіки на державному рівні. Популяризація кредитно-страхового опціону в фінансових операціях в енергетичній діяльності серед учасників і суб'єктів господарювання енергетичної системи країни	Зрощення національного фінансово стійкого енергетичного ринку держави
Незалежна судово-правова система вирішення спорів і захисту інтересів учасників енергетичного ринку держави	Створення умов державою зрощення незаангажованої судово-правової системи на всіх рівнях і сферах (у тому числі в енергетичній) і відстоювання політики невтручання у відповідну діяльність. Запровадження й розбудова незалежного корпоративного виду управління в господарській системі суб'єктів господарювання економіки країни	Забезпечення участі іноземних інвесторів у розвитку національного паливно-енергетичного комплексу держави
Розвинений дипломатичний корпус, який ефективно відстоює та зберігає національні енергетичні інтереси держави	Підготовка спеціалістів-дипломатів в енергетичній галузі шляхом розроблення прогресивних освітніх програм із залученням міжнародних практиків спеціалістів і вітчизняних представників вищого ешелону управління енергетичними компаніями на базі оновлених освітніх закладах дипломатичних установ	Ефективна міжнародна реалізація національної енергетичної політики держави на глобальному рівні світової сфери енергетики
Присутність на території країни штаб-квартир заснованих міжнародних енергетичних організацій із розширеним колом іноземних представників	Створення країною внутрішньо сприятливих умов міжнародної співпраці в енергетичній галузі через інструменти фінансових грантів, майданчики обміну досвідом й постійних представницьких органів співпраці, запровадження програм міжнародної взаємодії в галузі, наукова співпраця тощо	Наявність національного впливу власної енергетичної політики на глобальну енергетичну безпеку світу

Продовження таблиці 1

Військово-кібернетична компонента фізичного й інформаційно-цифрового захисту енергетичної галузі держави	Створення механізму управління на національному рівні в енергетичній галузі, який забезпечить взаємодію органів управління військовою, кібернетичною та енергетичною безпеками в спільному органі управління держави	Захист національної енергетики держави від військових і кібернетичних небезпек
Розроблення національних і розвідка іноземних інноваційних продуктів і процесів (виробництво, споживання, транспортування тощо) в енергетиці	Забезпечення розвитку національної наукової школи в енергетичній галузі держави. Постійна робота розвідувальних органів у сфері іноземної діяльності в енергетичній галузі	Формування інноваційної та модернізованої енергетичної галузі держави
Використання іноземних енергетичних продуктів невідновлювальних видів енергетик і збереження національної сирової бази держави як резервного ресурсу	Постійна спільна робота дипломатичного корпусу з провідними енергетичними компаніями держави в питаннях міжнародної взаємодії з іноземними країнами щодо пошуку нових ресурсних ринків світу й підписання міжнародних договорів постачання енергоносіїв на економічно вигідних умовах, що спрямовані на внутрішній національний енергетичний ринок держави	Створення енергетично-ресурсних засад забезпечення національної енергетичної безпеки держави
Наявність міжнародної багаторічної стратегії енергетичного розвитку та впливу національної енергетики держави на глобальну енергетичну безпекову систему світу	Створення національної енергетичної стратегії розвитку та зміцнення енергетичної безпеки держави, розрахованої на довгорічні перспективи з правом перегляду й унесення змін за особливих умов зміни функціонування національної енергетичної системи держави	Забезпечення стійкого багаторічного розвитку енергетичної системи держави на національному та глобальному рівнях функціонування

Джерело: власна розробка автора.

(компоненти) побудови управління національною енергетичною безпекою держави на базисі багаторічної стратегії енергетичного розвитку та впливу національної енергетики держави-лідера на глобальну енергетичну безпекову систему світу.

Запорукою успіху у власній енергетичній безпековій моделі держави-лідера світового рівня в реалізації національних інтересів на глобальному рівні міждержавної взаємодії є насамперед стійкий і незалежний власний паливно-енергетичний комплекс з елементами повної взаємодії з децентралізованою системою регіональної влади на місцях в енергетиці, що функціонує в синергії з ефективним механізмом публічного управління із забезпечення енергетичної безпеки. Відповідна умова дає змогу реалізовувати державі-лідеру подальші міжнародні кроки у власній глобальній боротьбі за енергетичну гегемонію у світі.

У підсумку можливо зазначити, що розкриття практичних і теоретичних сторін питання досвіду світових держав-лідерів у забезпеченні національної безпеки в енергетичній сфері виявило свою багатогранність, важливість, є вагомим теоретико-фаховим внеском у майбутній науковий базис новітнього механізму публічного управління забезпеченням енергетичної безпеки України.

Перспективи подальших досліджень убачаються у вивченні тематики кращих світових практик модернізації механізмів публічного управління у вимірі енергетичних і політичних загроз, що можуть бути застосовані надалі в енергетичній галузі України.

Література:

1. Помаза-Пономаренко А., Тарадуда Д. Розвиток енергетичної сфери як імперативу енергетичної безпеки та національної економіки. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2024. № 9. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.9>. URL: <https://nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/4601/4640> (дата звернення: 14.02.2025).
2. Янишен Б. Енергетична безпека як складова національної безпеки: понятійний апарат і смислові взаємозв'язки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2016. Т. 1. Вип. 36. С. 173–178. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2016_36%281%29__40 (дата звернення: 14.02.2025).
3. Бондаренко С., Коротченко О. Стійкість як новітній концепт енергетичної безпеки. *Social development and Security*. 2023. Т. 6. № 6. С. 215–240. DOI: <https://10.33445/sds.2023.13.6.18>. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/2013957> (дата звернення: 14.02.2025).

4. Загурська-Антонюк В., Грицишен Д. Управління національною енергетичною безпекою в умовах глобалізації сучасного світу. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2020. № 3 (26). С. 107–120. DOI: <https://doi.org/10.32836/2310-9653-2020-3.17>. URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jsrui/handle/123456789/4204> (дата звернення: 14.02.2025).
5. Мазаракі А., Мельник Т. Енергетична безпека: нові виклики та світові тренди. *Scientia fructuosa*. 2024. № 3. С. 4–22. DOI: [https://doi.org/10.31617/1.2024\(155\)01](https://doi.org/10.31617/1.2024(155)01). URL: <https://journals.knute.edu.ua/scientia-fructuosa/article/view/2079/1886> (дата звернення: 14.02.2025).
6. Рябець Н., Тимків І. Глобальна енергетична безпека: концепт, фактори та шляхи забезпечення. *Економіка та суспільство*. 2024. № 61 (2024). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-120>. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3838/3758> (дата звернення: 14.02.2025).
7. Паламарчук Д., Паламарчук Н. Аналіз енергетичної політики країн-учасниць міжнародного енергетичного агентства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 16. С. 39–45. DOI: <https://10.32702/2306-6814.2021.16.39>. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/16_2021/8.pdf (дата звернення: 14.02.2025).
8. The North Atlantic Treaty Organization. *Official website*. URL: <https://www.nato.int/cps/uk/natohq/index.htm> (дата звернення: 14.02.2025).
9. Помаза-Пономаренко А., Тарадуда Д. Світовий досвід протистояння впливу гібридної війни на національну й енергетичну безпеку та її об'єкти. *Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення*. 2024. № 9. С. 142–150. DOI: <https://doi.org/10.31470/2786-6246-2024-9-142-150>. URL: <https://pa.journal.in.ua/index.php/pa/article/view/164/166> (дата звернення: 14.02.2025).
10. The World Energy Council. *Official website*. URL: <https://www.worldenergy.org/> (дата звернення: 14.02.2025).
11. The Department of Homeland Security. *Official website*. URL: <https://www.dhs.gov/> (дата звернення: 14.02.2025).
12. The United States Department of Energy. *Official website*. URL: <https://www.energy.gov/> (дата звернення: 14.02.2025).
13. The State Council of the People's Republic of China. *Official website*. URL: <https://english.www.gov.cn/> (дата звернення: 14.02.2025).
14. The National Energy Administration. *Official website*. URL: <http://www.nea.gov.cn/> (дата звернення: 14.02.2025).